

Проблеми інтеграції дитини в суспільне життя

О. Ю. Клименко*

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

*Corresponding author: kombatant@rambler.ru

Paper received 29.04.15; Accepted for publication 19.06.15.

Анотація. У статті вивчаються проблеми інтеграції дітей до українського суспільства, розглядається питання їх адаптації, включення та соціалізації в соціум. Автор розкриває сутність існуючих форм адаптації підростаючого покоління до існуючих реалій мінливого життя суспільства, що знаходяться в стані збройного конфлікту. Крім того висвітлено: компенсаторну модель створену В.М. Сорокіним, концепцію взаємодії дитини з суспільством описану Г.О. Баллом, інтеграційний підхід до процесу соціалізації розроблену О.В. Мудриком і дослідження ключової ролі виховного процесу запропоноване О.О. Якубою.

Ключові слова: інтеграція, інклюзія, ексклюзія, дезадаптація, діти

Вступ. Основним критерієм, що визначає становище дитини в суспільстві, на сьогоднішній день є ставлення до неї соціуму. Розглядаючи зазначене питання саме в такій площині з впевненістю можна констатувати, що в Україні на сьогоднішній день у центрі уваги перебуває доросла людина, права, свободи та добробут дитини відправлені на периферію. Оскільки, зазвичай, діти розглядаються виключно як об'єкти впливу на них оточуючого середовища. Підтвердженням існування проблеми відчуження зазначеної соціально-демографічної групи є факт залишення її без державної допомоги в умовах ведення антитерористичної операції (АТО) на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово окуповані терористами. До початку бойових дій за даними офіційної статистики в зазначених районах проживало з батьками близько одного мільйону дітей у віці від 0 до 18 років. На сьогоднішні за інформацією Д. Касьянкової – керівника проєктів Гуманітарного штабу Р. Ахметова в зоні АТО залишилось 500 тисяч дітей. З яких 14 тисяч дітей з обмеженими можливостями, 7 тисяч сиріт та дітей, що залишились без батьківського піклування та 30 тисяч новонароджених. При цьому на території України, за даними Міністерства соціальної політики зареєстровано 150 тисяч «тимчасово переміщених дітей», що складає лише 15% від загальної кількості, де перебуває ще 350 тисяч залишається невідомим.

Такий стан речей науковці оцінюють неоднозначно. У дитячому віці закладається фундамент особистості, формуються її основні якості: фізичне і психічне здоров'я, культурний, моральний та інтелектуальний потенціал. Соціальні практики які набула людина, на початку свого життя, найбільш важливі і найбільш міцні; змінити їх в подальшому досить складно, а в ряді випадків – практично неможливо. Успішне становлення дитини як особистості, визначає не тільки вдалим включенням її в суспільне життя, але й нормальним протіканням процесів адаптації та соціалізації. Усвідомлення і розуміння цього обумовлює величезну відповідальність держави і суспільства за створення сприятливих умов для цього та запобігання дезадаптації та ексклюзії дитинства. Саме тому суспільство повинно намагатися, так би мовити, організувати життя дитини створюючи сприятливе середовище для проживання, забезпечити нормальні умови життя та існування. Тому

дитина розгадається в світі дорослих виключно як суб'єкт, якому необхідно «включатись» в життя, так би мовити адаптуватись до його умов.

Короткий огляд публікацій за темою. Актуальність розвитку інклюзивної соціальної політики визначає наявність інтересу до неї не тільки державних чиновників, але й науковців. Особливе значення в цьому сенсі уявляє концепція В.Р. Шмідта, що визначає взаємозв'язок соціальної політики з розвитком виробничих відносин і взаємозв'язок, що виділяє, процеси ексклюзії та інклюзії з освітніми системами. Найцікавіший варіант рішення проблеми запропонував англійський соціолог Г. Еспінг-Андерсон, що поклав у її основу вивчення політичної та макроекономічної ситуацій. Особливий інтерес представляють дослідження проблем розвитку соціальної політики, зроблені російськими вченими. Вивчаючи напрямки реформування системи соціального захисту дітей у цілому, В.Н. Ярська відзначила тенденцію до переосмислення самої проблеми ексклюзії в контексті теорії соціальної рівності.

Мета. Виходячи з вище наведеного метою статті є дослідження проблеми інтеграції дитини в українському суспільстві

Першим кроком до подолання стану соціальної ексклюзії щодо такої соціально-демографічної групи як діти в Україні повинно стати визнання наявності цієї проблеми та проголошення соціальної інклюзії в якості одного із пріоритетів національної соціальної політики. При розробці та здійсненні соціальної політики, інклюзія може розумітися як «процес, заснований на діалектичному взаємозв'язку соціалізації, інтерналізації та інституціоналізації, що припускає розробку й застосування організаційних заходів, спрямованих на рівноправну соціальну взаємодію індивідів або соціальних груп (у першу чергу соціально незахищених верств), із приводу їх включення в соціум, результатом якого є збільшення ступеня активної участі в житті суспільства особистості або групи, незалежно від їх демографічних, економічних, політичних і культурно-духовних характеристик. Оскільки форми виключення різноманітні, то й державна соціальна політика повинна бути комплексною, збалансованою та здійснюватися не тільки в напрямку зниження рівня бідності родин з дітьми (хоча це безумовно найважливіша її ланка), але й містити в

собі ряд інших напрямків. Таким чином, соціальна інклюзія означає повну участь всіх членів співтовариства в його життєдіяльності.

Матеріали і методи. Соціальна адаптація розглядається нами в контексті включення індивіда чи групи в соціальне середовище, пристосування до відповідних правил, систем, норм і цінностей, практики та культури суспільного життя. Термін «адаптація» виник у другій половині XVIII ст., і був введений до наукового обігу німецьким фізіологом Г. Аубертом, який використав його для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору (або слуху), що виражається у підвищенні чи зниженні чутливості у відповідь на дію адекватного подразника [6, с. 13].

Тобто соціальна адаптація – це взаємозумовлений процес пристосування індивіда до соціального середовища і пристосування суспільства до потреб особистості через їх задоволення. Відповідність між рівнем соціальних потреб і рівнем їх задоволення визначає рівень соціальної адаптації.

Адаптація дитини до оточуючого її середовища може здійснюватись у трьох формах:

- акомодация (повного підпорядкування вимогам середовища без їх критичного аналізу), прикладом такої форми може стати виховання дитини в рамках сімейного кола;
- конформізму (вимушеного підпорядкування вимогам середовища), як правило дана форма розповсюджена у дітей, які перебувають на вихованні в державних закладах – дитячих будинках, притулках, інтернатах;
- асиміляції (свідомого й добровільного прийняття норм та цінностей середовища на основі особистісної солідарності з ними), включення дитини до освітнього процесу в школі.

Адаптацію як особливий процес відновлення порушеної рівноваги між індивідом і оточуючим його середовищем шляхом внутрішніх змін самого індивіда розглядав В.М. Сорокін, звернувши увагу на той факт, що компенсаторні процеси так само спрямовані на відновлення рівноваги в суспільстві також шляхом внутрішньої перебудови конкретної особистості [9].

На думку Г.О. Балла, основні прояви соціальної адаптації, виявляються у взаємодії (у тому числі спілкуванні) дитини з оточуючими її людьми та їх активною діяльністю. Найважливішим засобом досягнення успішної соціальної адаптації є включення в освітній процес та виховання, а також трудова та професійна підготовка [3, с. 36].

Виступає проти теорій, які заперечують роль людського чинника в динаміці суспільного розвитку Е. Фромм, який виділив статичну та динамічну адаптації. На його думку у процесі адаптації активно змінюється як сама особистість, так і оточуюче її середовище, в результаті чого між ними встановлюються відносини адаптованості [10, с. 47].

Кожен процес подолання проблемних ситуацій, на думку А. Налчанджян, можна вважати процесом соціальної адаптації особистості, в ході якого вона використовує набуті на попередніх етапах свого розвитку та соціалізації навички та механізми поведінки або відкриває нові способи поведінки та розв'язання задач, нові програми і плани внутрішньо-психічних процесів. Ось

чому науковець вважає що адаптація – це соціальний процес, який при сприятливому перебігу призводить особистість до стану адаптованості. Тому, якщо навколишнє середовище пред'являє до дитини вимоги, до яких їй важко адаптуватися в силу своїх особистісних чи вікових особливостей, у неї може розвинути відчуття соціальної, психічної і соматичної напруги, в наслідок чого можуть розпочатись процеси дезадаптації. В разі яких дитина формує неадекватні механізми пристосування до умов навколишнього середовища. Вона стає схильною до девіантної поведінки та провокування конфліктних відносин [8].

Важливим аспектом адаптації дитини до суспільного життя є засвоєння нею соціальних ролей. Цим обумовлено віднесення адаптації до одного з механізмів соціалізації особистості. Ефективність зазначеного процесу в значній мірі залежить від того, наскільки адекватно індивід сприймає себе і свої соціальні зв'язки. Викривлене або недостатньо розвинуте уявлення про себе призводить до порушень адаптації. Деякі вчені, як А.В. Мудрик, вважають, що соціальна адаптація це один з механізмів соціалізації [7, с. 102]. Соціалізація в контексті вище наведеного може розглядатись як процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним (індивідом) елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формується соціально значущі риси особистості. Це процес набуття соціального досвіду та ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей. У межах зазначеного процесу дитина засвоює соціальні норми, вміння, стереотипи, соціальні настанови, форми поведінки та спілкування, варіанти життєвого стилю. Для соціалізації має велике значення процес виховання, який розпочинається в родині, безпосередньо батьками, а потім триває в освітніх закладах – дитячому садку, школі, інших навчальних установах. У процесі соціалізації відбувається формування особистості дитини та становлення її самосвідомості. В межах соціалізації дитина розвиває саморегуляцію та формує свою життєву позицію. У цьому сенсі особливого значення набувають практики контактів дитини з оточуючим її середовищем, в умовах спільної діяльності, за допомогою якої вона починає вірно сприймати й оцінювати себе та інших, стає особистістю.

Розуміння взаємозв'язку процесу адаптації та соціалізації стало основою адаптивно-розвиваючої концепції соціалізації, автором якої є М.П. Лукашевич. Сутність цієї концепції полягає в визначенні соціалізації як взаємодії людини з навколишнім середовищем, що триває все життя у кожній сфері її життєдіяльності. Адаптація як особлива діяльність дитини, що пов'язана з засвоєнням нової соціальної ситуації, надає їй соціального досвіду і тим самим підвищує рівень соціалізації. У дорослому житті адаптація індивіда в процесі взаємодії з соціальним середовищем відбувається ефективніше, покращуючи його соціалізацію. З вищезазначеного можна зробити висновок, що соціальна адаптація і соціалізація – це нерозривні в своїй єдності процеси. Тому частиною процесу соціалізації виступає виховання, під час якого людина набуває нового досвіду та знань про соціальне середовище і вчиться ефективно

взаємодіяти з ним. Первинною ланкою виховного процесу для дитини є сім'я [5, с. 84].

Американський дослідник Е. Еріксон вважає, що індивіду як у дитинстві, так і в дорослому віці доводиться долати складні, іноді критичні ситуації, що закономірно виникають на його життєвому шляху і мають специфічний характер на кожному етапі. Долаючи ці критичні ситуації, індивід збагачується новим соціальним досвідом і переходить до наступної стадії. Якщо соціалізація на якійсь стадії не відбулася (не вдалося розв'язати основну на цій стадії проблему індивіда) або вона відбулася частково, це негативно впливає на подальші стадії і на соціалізацію загалом [1, с. 18].

Таким чином, за еволюційною теорією соціалізації Е. Еріксона, в молодшому шкільному віці (IV стадія людського розвитку) основною проблемою є старанність чи недбалість. Головним завданням є набуття впевненості в собі, у своїх здібностях, їх усвідомлення і розвиток. Невиконання (часткове чи повне) цієї задачі позначається в прояві елементів недбалості як на цій, так і на подальших стадіях соціалізації дитини. Залишившись в зазначений період без піклування батьків та потрапивши до державного виховного закладу дитина ризикує так і не розвинути свої здібності, оскільки в таких установах відсутній індивідуальний підхід.

У період адаптації дитина виступає як об'єкт суспільних відносин, на який спрямована величезна кількість зусиль батьків, вихователів, вчителів і інших людей, що її оточують. У цей час відбувається так зване «входження» у соціальне середовище, оволодіння деякими знаковими системами, елементарними нормами і правилами поведінки, соціальними ролями, засвоєння елементарних форм діяльності. Дитина, власне, навчається бути особистістю.

Проблема адаптації дитини в українському суспільстві тісно пов'язана з задоволенням її потреб, що забезпечують умови для успішної життєдіяльності. Саме тому на сьогоднішній день особливої актуальності набуває проблема виявлення механізмів включення дитини до суспільного життя. Важливу роль в цьому сенсі відіграє процес оволодіння навичками поведінки, сприйняття та засвоєння загальнолюдських та національних цінностей. Отже, дорослий світ допомагає дитині пристосуватися до різних життєвих ситуацій, сприяти оволодінню соціальним досвідом, допомагати самовизначитись.

Активізація життєвих сил дитини під час виховання її в родинному колі, на відміну від державних виховних закладів, безумовно формує соціальну активність і активізує адаптаційні ресурси. На думку О.О. Якуби, соціальна активність особистості в науковій літературі розглядається як системна соціальна якість, в якій виражається і реалізується рівень її соціальності, тобто глибина і повнота зв'язків особистості з соціумом, набутих під час соціалізації, а адаптація дає можливість дитині пройти шлях перетворення від об'єкта до суб'єкта суспільних відносин. Це початкова соціальна якість, яка виражає цілісне, стійке активне відношення до суспільства та формується виключно в умовах сім'ї [12, с. 33].

Результати та їх обговорення. Оскільки соціальна адаптація вкрай необхідний процес входження дитини в різні сфери суспільних взаємовідносин, розширення

чисельності контактів, формування адекватної поведінки відповідно до її потреб і особливостей виділено наступні складові соціальної адаптації дитини:

1. Психологічна адаптація – процес взаємодії особистості з середовищем, при якому особистість набуває навичок пристосування до певних особливостей перебування в соціумі, зазнаючи активного впливу з боку найближчого оточення, з метою забезпечення задоволення своїх основних потреб. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних способів задоволення основних потреб.

2. Економічна адаптація здійснюється зазвичай у підлітковому віці, коли дитина починає розуміти наявність товарно-грошових стосунків в суспільстві і поступово залучається батьками до монетарної системи життя суспільства. Для випускників інтернатних закладів набуття зазначених практик є неможливим, оскільки вони перебувають на повному державному забезпеченні і не мають змоги засвоїти механізми цільового використання коштів.

3. Комунікативна адаптація зумовлює пристосування дитини до взаємозв'язків і взаємостосунків, що існують в суспільстві, стимулює розвиток соціальних навичок і умінь, формує соціальну компетенцію. Особливо це стосується дітей, які були вилучені з несприятливих умов життя (від батьків наркоманів, пияків) в наслідок чого зазнали посттравматичного стресу, пережили екзистенційні проблеми тощо. Комунікативна адаптація виявляється ефективною тільки в умовах включення дитини в нормальне соціальне середовище та збереження її власної індивідуальності. Окремо в цьому контексті необхідно виділити дітей з особливими потребами, які потребують прийняття свого стану і формування активної життєвої позиції, орієнтації на власні збережені можливості й потенціал.

4. Регулятивна адаптація пов'язана з життєвими циклами дитини, переходом від одного віку до іншого, перебігом різних життєвих подій і змін, що потребують формування нових якостей характеру, рис особистості та вимог до суспільства, яке має забезпечувати гідне існування громадян. Особливо важливою соціальною адаптацією виявляється для статево-рольових взаємовідносин і взаємостосунків на різних вікових стадіях життя людини. Регулятивна адаптація пов'язана з задоволенням потреб у безпеці й повазі.

5. Самореалізація – рівень задоволення духовних потреб особистості, реалізації творчого потенціалу. Соціальна адаптація до нової життєвої ситуації чи умов життя здійснюється через активізацію сильних сторін особистості, самореалізацію в трудовій діяльності чи творчості,

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що адаптація є складовим механізмом соціалізації особистості, який відбувається як пристосування до різноманітних життєвих ситуацій, під час яких накопичується соціальний досвід, засвоюються норми та цінності, що є невід'ємною частиною включення дитини в суспільне життя. Адаптація збагачує соціальний досвід дитини, полегшує подальшу процес включення її до дорослого світу. Розуміння механізмів соціалізації на початкових етапах розвитку дитини виводить на перший план формування механізмів пристосування, завдяки яким відбувається становлен-

ня особистості, сприйняття дитиною соціуму. У процесі подальшої соціалізації цей механізм трансформується, виконуючи інші завдання, реалізуючи більш високі рівні включення.

У процесі адаптації особистість проходить три фази свого становлення:

- перша фаза (власне адаптація) передбачає засвоєння ціннісних орієнтацій та норм, уподібнення індивіда до інших членів групи. Якщо за тих чи інших обставин дитині не вдається подолати труднощі адаптаційного періоду, у нього може розвиватися дискомфорт, залежність, невпевненість, що є причинами породження дезадаптації особистості;
- друга фаза (індивідуалізація) виникає через суперечності між необхідністю «бути таким як усі» і прагненням індивіда до максимальної персоналізації. У випадку, якщо дитина не зустрічає взаєморозуміння, у неї можуть розвиватись якості негативізму, агресивності, що викликає деіндивідуалізацію;
- третя фаза (інтеграція) детермінується суперечностями між прагненнями дитини бути ідеально представленою в соціумі, з одного боку, та потребою суспільства прийняти, підтримувати і культивувати тільки ті індивідуальні особливості індивіда, які сприяють розвитку її як особистості [13, с. 332].

Створення демократичного суспільства та соціальної держави визначає як суспільні цінності ідеалів справедливості та соціальної рівності, що становлять основу інклюзивного процесу. Соціальна інклюзія, під якою в широкому сенсі розуміють «включення індивіда або групи в співтовариство з метою залучення до певної дії або культурного процесу» [13, с. 11].

Інклюзія являє собою активний процес зміцнення почуття приналежності дитини до сімейного кола, оточуючих та веде до соціальної інтеграції.

Необхідність докладання спеціальних зусиль, у даному напрямку, є актуальною проблемою для українського суспільства та викликана прагненням запобігти або зменшити процеси соціального виключення, внаслідок яких діти виявились на периферії соціального простору, що спровокувало їх зв'язок з суспільством. Особливе занепокоєння в цьому контексті викликають процеси соціального виключення дітей, оскільки є найбільш руйнівними для соціальної солідарності. Проблеми, що виникають у дітей під час адаптації до оточуючого середовища на етапі ранньої соціалізації, можуть привести до подальших життєвих труднощів та, згодом, знижують шанси на успішну соціальну інтеграцію. В умовах проведення антитерористичної операції в Україні процеси виключення дітей посилились, оскільки вони перестали сприйматись як суб'єкти правового поля. Жодних нормативних актів, щодо відповідальності держави за розвиток наступних поколінь за 2015 рік прийнято не було.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день в Україні діти є однією з найбільш уразливих груп у суспільстві, оскільки основні інститути, відповідальні за їх соціалізацію (охорона здоров'я, освіта, соціальне обслуговування), традиційно мають дуже малий вплив на національну та місцеву політику або не мають його взагалі. А в умовах ведення бойових дій на Сході держави певна частина дітей взагалі позбавлена нормального існування навіть в якості суб'єктів суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Erikson E.H. Problems of infancy and early childhood. / E.H. Erikson. New York: Modern Library. – 1954. – P. 3-36.
- [2] Esping-Andersen G. A Child-Centred Social Investment Strategy. In: Esping-Andersen et al.: Why we need a New Welfare State. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2002. – P. 26-67.
- [3] Балла Г.О. Адаптация личности в социуме: Теоретико-методологический аспект. / Г.О. Балла. – Новосибирск: Наука. Сибирская издательская фирма РАН, 2002. – 128 с.
- [4] Волинець Л. Соціальні проблеми дитинства в сучасній Україні / Л. Волинець // Національна безпека і оборона. – 2014. – № 3 – С. 34-38.
- [5] Лукашевич М.П. Социология воспитания / М.П. Лукашевич. – К. : МАУП, 1996. – 126 с.
- [6] Милославова И.А. Понятие и структура социальной адаптации: Автореф. дисс. канд. философ. наук. – Л., 1974. – URL: <http://murzim.ru/nauka/pedagogika/28978-teoreticheskiy-analiz-problemy-socialnoy-adaptacii-v-kontekste-socializacii-lichnosti.html>
- [7] Мудрик А.В. Социализация человека как проблема / А.В. Мудрик – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательский центр "Академия", 2006. – 304 с.
- [8] Налчаджян А.А. Социально-психическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии) / А.А. Налчаджян. Издательство АН Армянской ССР. Ереван. 1988. – 69 с. – URL: <http://www.twirpx.com/file/554539/>
- [9] Сорокін В.М. Сутність феномену порушеного розвитку / В.М. Сорокін / URL: http://studopedia.net/5_842_sutnist-fenomeny-porushenogo-rozvitku.html
- [10] Фромм Э. Иметь или быть – М. : МИР, 1986. – 128 с.
- [11] Шмидт В.Р. Социальная эксклюзия и инклюзия в образовании. – М. : МЕГАНОМ, 2006. – 248 с.
- [12] Якуба Е.А. Социология / Е.А. Якуба. – Харьков : Константа, 1996. – 192 с.
- [13] Ярская В.Н. Инклюзия – новый код социального равенства // Образование для всех: политика и практика инклюзии. Сборник научных статей и научно-методических материалов. – Саратов : Научная книга, 2008. – 340 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Erikson, E.H. Problems of infancy and early childhood. / E.H. Erikson. New York: Modern Library. – 1954. – P. 3-36.
- [2] Esping-Andersen, G. A Child-Centred Social Investment Strategy. In: Esping-Andersen et al.: Why we need a New Welfare State. – Oxford, New York : Oxford University Press, 2002. – P. 26-67.
- [3] Balla, G.O. Adaptation's point of the personality in society: Teoretiko-metodologicheskyy aspekt. / G.O. Balla. – Novosibirsk : Science. Siberian book-publishing firm RAN PАН, 2002. – 128 p.
- [4] Volineets, L. Social problems of the childhood in modern Ukraine / L. Volineets // National security and defense. – 2014. – № 3 – P. 34-38.
- [5] Lukashevich, M.P. Sociology of education / M.P. Lukashevich. – K. : MAUP, 1996. – 126 p.
- [6] Miloslavova, I.A. Ronyatiye and structure of social adaptation: Abstract of the thesis of the candidate of philosophical sciences. – L, 1974. – URL: <http://murzim.ru/nauka/pedagogika/28978-teoreticheskiy-analiz-problemy-socialnoy-adaptacii-v-kontekste-socializacii-lichnosti.html>

- [7] Mudrik, A.V. Socialization of the person as problem / A.V. Mu-drik / 2nd edition corrected and added. – M.: Publishing center "Akademiya", 2006. – 304 p.
- [8] Nalchadzhyan, A.A. Social and mental adaptation of the personality (forms, mechanisms and strategy) / A.A. Nalchadzhyan / Publishing house of Sc. Acad. of Armenian SSR. Yerevan. 1988. – 69 p. – URL: <http://www.twirpx.com/file/554539/>
- [9] Sorokin, V.M. Sushchnost of a phenomenon of the broken development / V.M. Sorokin / URL: http://studopedia.net/5_842_sutnist-fenomenu-porushenogo-rozvitku.html
- [10] Fromm, E. Imet or to be. – M. : MIR, 1986. – 128 p.
- [11] Shmidt V.R. Social exclusion and an inklyuziya in education. – M. : MEGANOM, 2006. – 248 p.
- [12] Yaqub, E.A. Sotsiologiya / E.A. Yaqub. – Kharkov : Constant, 1996. – 192 c.
- [13] Yarsky, V.N. Inklyuziya – a new code of social equality // Education for all: policy and practice of an inklyuziya. Collection of scientific articles and scientific and methodical materials. – Saratov : Scientific book, 2008. – 340 p.

The problem of integration of the child into the social life

E. Klimenko

Abstract. In article problems of integration of children in the Ukrainian society are studied, questions of their adaptation, inclusion and socialization in society are considered. The author opens the existing forms of adaptation of younger generation to the existing realities of the changing society of the armed conflict which is in a state. Besides are lit: the compensatory model created by V. Sorokin the concept of interaction of the child with society the described G. Balla, the integration approach to socialization process developed by A. Mudrik and a key role of educational process the offered E.A. Yakuba.

Keywords: *integration, inklyuziya, exclusion, disadaptation, children*